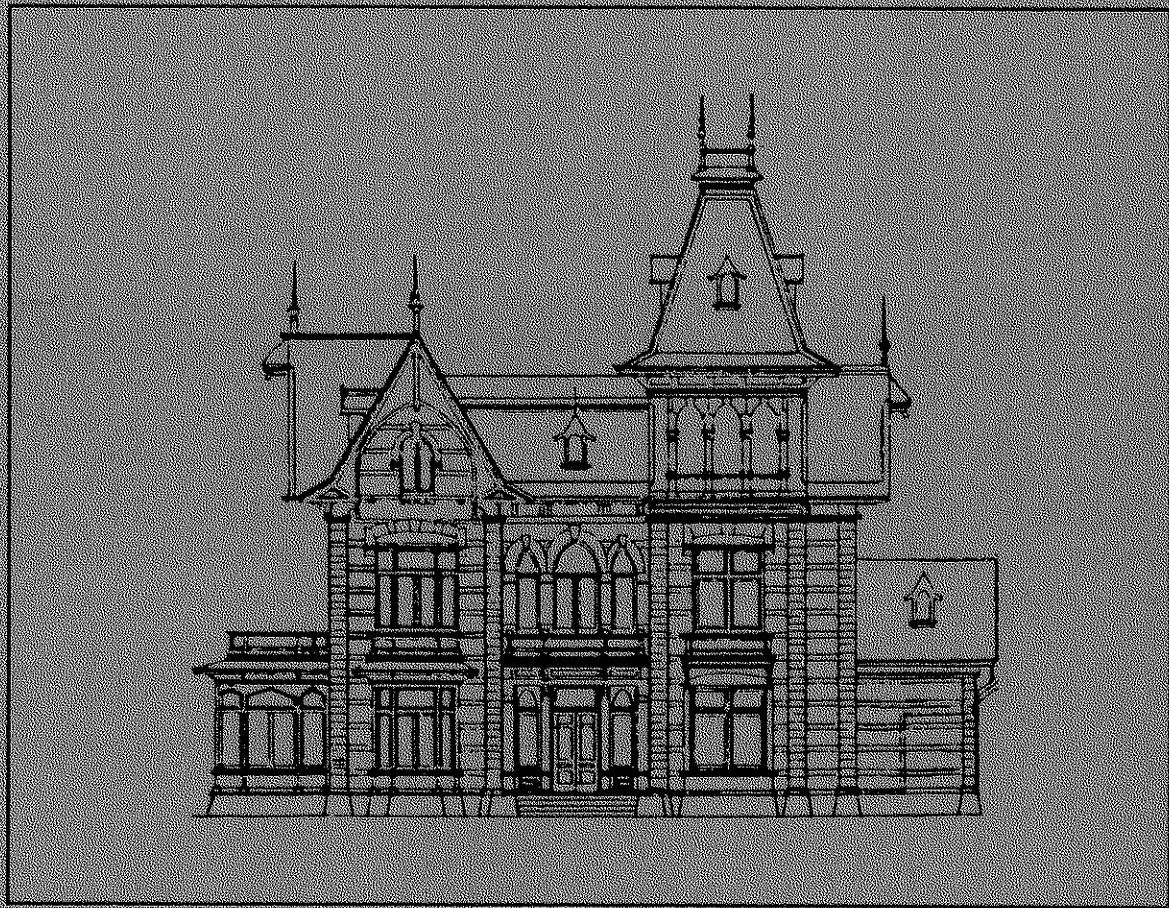
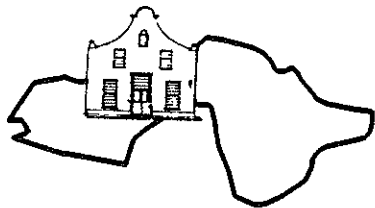

BOORN en BOERSCHOP

Periodiek van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Borne - Bornerbroek - Hertme - Zenderen

BOORN en BOERSCHOP

uitgave van de

Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Jaargang 3, No. 1, maart 1993.

I N H O U D

Volksgeneesmiddelen in Oost-Nederland 2	Dr A. Fuldauer	2
Zo was't, zo is't	Redactie	5
Karolingisch Borne	J. van Nuenen	6
Vragen van lezers	Redactie	12
Zo was Bornerbroek	A.J.M. Hodes	13
Zunsopgaank	J. Kleinman	14
Het Bussemakerhuis gereed	Dr A. Fuldauer	15
Boekennieuws	Redactie	16
Uit de archiefkast 4	Drs G.P. ter Braak	17
Folklore-groep Borne 2	N. Rientjes-Knoef	21
Jeugdproject geschiedenis Hertme	Amber Walraven	23
Sweder II Van Weleveld en zijn kerk 1	J. Grootenboer	24
J.W. Scholten en het Scholtenfonds	A.A. ten Kate	29
Wat jammer, hean!	Willem-Jan-Herman	31
Winterprogramma	J. Niers	32

Herkomst illustraties:

Ardiaans, Eerw. Zuster Maria: 21, 22
Archief Gemeente Borne: 5 (boven), 17, 19, 20 (boven)
Archief F.J. van Capelleveen, Borne: 1, 3, 6, 14, 16, 25 (onder)
Archief J. Grootenboer, Borne: 24
Archief A.J.M. Hodes, Almelo: 13
Archief Ned. Herv. Kerk, Borne: 29
Archief H.J.B.M. Velner, Borne: 5 (onder), 20 (onder)
Barlen, Walter: 26, 27
Dipl. Ing. D. hulshoff, architect: 15
Economische liedjes, Amsterdam 1781: 31
De Katholieke Encyclopedie, 1937, deel 17: 25 (boven rechts)
Kim en Ilse: 23
Largeplanter og trolldomsurter: 2
Platenatlas Algemene Geschiedenis, Leiden 1906: 25 (boven links)
R.O.B., Amersfoort: 7, 8, 9, 10, 11, 12

VOLKSGENEESMIDDELEN IN OOST-NEDERLAND 2

Wij sloten onze vorige bijdrage af met de bloedstelpende werking van het Wilgenroosje dat samentrekkend werkt door de aanwezigheid van tannine in deze plant. Wellicht het mooiste voorbeeld van zo'n geneeskrachtige werking is het Moederkruid, *Herba matricariae chamomilla* Linn, dat onder meer acidium salicylicum bevat, het hoofdbestanddeel van het ons welbekende aspirientje! Het werd dan ook gebruikt als pijnstillend middel en werd, volgens Schildkamp, als zodanig dan ook al in een vroeg 11-de eeuws handschrift vermeld. We kennen het beter onder de naam Kamille. Probaat immers bij kiespijn of oorpijn. En geen wonder dan ook. Voorts Bitterzoet, behorend tot de familie van de Nachtschaden. Hiertoe behoort, zoals bekend, onze aardappel en ook de Doornappel. De knollen van de laatste zijn giftig, in tegenstelling tot de aardappelknol, een volksvoedsel. De bladeren daarvan zijn, zoals algemeen bekend, echter giftig; zij bevatten een tweetal alkaloiden in de geneeskunde, nl. de scopolamine en het atropine. Eén van de toepassingen die Schildkamp noemt in de volksgeneeskunde zou het gebruik als urinedrijvend middel zijn. Welnu, het doet de uitgangsspier van de blaas verslappen en hoewel dus niet drijvend in de eigenlijke zin van het woord, kan het wel het urineren bevorderen. Het werd overigens als een soort panacee toegepast bij aandoeningen waarvoor geen direkt zinnige

Het verzamelen van geneeskrachtige kruiden.

verklaring is te geven, behalve misschien voor de ook vermelde toepassing om de geslachtsdrift te matigen. Het werkt immers in zekere zin ontremmend op bepaalde, onwillekeurige spieren. Een op het eerste gezicht merkwaardig gebruik kwam ik nog tegen. Voor wondbehandeling werden de geboortevliezen van een kalf gebruikt.

Met name in de brandwondencentra worden de brandwonden toege-
dekt met steriele vliesachtige weefsels, die het wondvochtver-
lies tegen gaan en de genezing bevorderen. Zouden de geboorte-
vliezen in het verleden direkt na de geboorte van het kalf
zijn toegepast en niet besmet zijn door vieze handen of op
ander wijze, dan was men daarin zijn tijd ver vooruit!

Ook de behandeling van maagzuur met wit zand was niet van rede
ontbloomt, immers het absorbeert zuur en als er nog kalk inzit
ook, bindt dit het zuur bovendien.

Enkele plantenextracten werden gebruikt om diarree te stoppen.
Ook hier zullen tanninehoudende planten een zekere werking
hebben. Denk aan het advies van uw arts bij dit verschijnsel:
"Veel thee drinken". De alkaloiden in de planten werken spier-
verslappend op de darmspiertjes en het vocht vult het verlies
aan. Hiermee is het arsenaal van volksgeneesmiddelen die een
rationale achtergrond hebben, althans in de hier beschikbare
literatuur, uitgeput.

In het begin van deze eeuw is er een aantal publikaties ver-
schenen over deze materie. In 1909 promoveerde dokter M.A. van
Andel tot doctor in de geneeskunde op het proefschrift "Volks-
geneeskunst in Nederland". Daarin vinden we een uitgebreid

Ook de kwakzalver droeg bij tot het in gebruik nemen van
allerlei middelen waaraan geneeskracht werd toegeschreven...

overzicht van middelen door de bevolking in geheel Nederland aangewend. Een hoogleraar aan de Universiteit van Leiden wijdde in 1914 een artikel aan de waardering van oude en volksgeneesmiddelen. Van Leersum schrijft in dit artikel "Feitelijk is een groot deel van het hedendaagse therapeutische arsenaal een erfstuk van onze geneeskundige voorgangers. Men sla slechts een blik in de Talmud, in de Ayur-Veda's van Caraka, Susruta en Vagbhata, in de oude Chinese artsenijboeken en de Hippokratische geschriften; ofwel men raadplege de werken van Aristoteles' welbekende leerling Theophrastus, de beroemde Materia medica van Dioskodies..." en zo noemt hij nog een aantal beroemde historische geschriften uit de oudheid; 75 jaar geleden nog maar! Even verder lezen wij: "Een ander bewijs dat de hedendaagse geneeskunst van het oude geenszins afkerig is, ligt in het feit dat herhaaldelijk middelen opnieuw in de praktijk gebracht worden die men allang waardeloos waande of in het vergeetboek geraakt waren". Maar wel waarschuwt hij ervoor niet te ver te gaan in de waardering van de volksmiddelen, omdat er zich veel kaf onder het koren bevindt. Men hoeft er niet aan te twifelen dat die middelen, die elders in Nederland door de mensen zelf werden toegepast als geneesmiddel, ook in Twente werden gebruikt. Althans vele van die middelen. Een aantal zal wellicht specifiek in ons gewest in gebruik zijn geweest. Om dat uit te zoeken, is een uitvoerig (literatuur)onderzoek vereist en dat gaat de bedoeling van dit artikel te boven.

Het blijft interessant te weten wat er nu nog in gebruik is, in het bijzonder onder de plattelandsbevolking van Twente. Mogelijk kunnen de lezers dezès hierover enige aanwijzingen geven.

Borne, dr. A. Fuldauer.

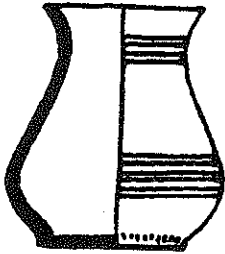
A'j n aandr wilt drievn, mö'j zulf hard loopn.

ZO WAS'T, ZO IS'T

De Bleek rond 1900 was wel wat rustiger dan thans. De oude huisjes zijn in 1987 afgebroken en aannemer W.J. Ellenbroek bouwde er nieuwe eengezinswoningen waar we op de onderste foto zicht op hebben. De kar van 1910 is verdwenen en door (veel) blik vervangen....

ARCHEOLOGIE

KAROLINGISCH BORNE

Driehonderd meter van de IJzertijdnederzetting in de Stroom Esch heeft de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) afdeling Twente, in de zomer van 1987, een Karolingische nederzetting onderzocht. Deze was aangetroffen in het huidige plantsoen aan het Hoefblad.

In enkele bouwputten ten westen van het plantsoen waren grondsporen gezien, maar deze konden vanwege de bouw niet verder onderzocht worden. Dit deed de AWN Twente besluiten om de gemeente Borne te vragen het plantsoen te mogen onderzoeken. Dit werd toegestaan.

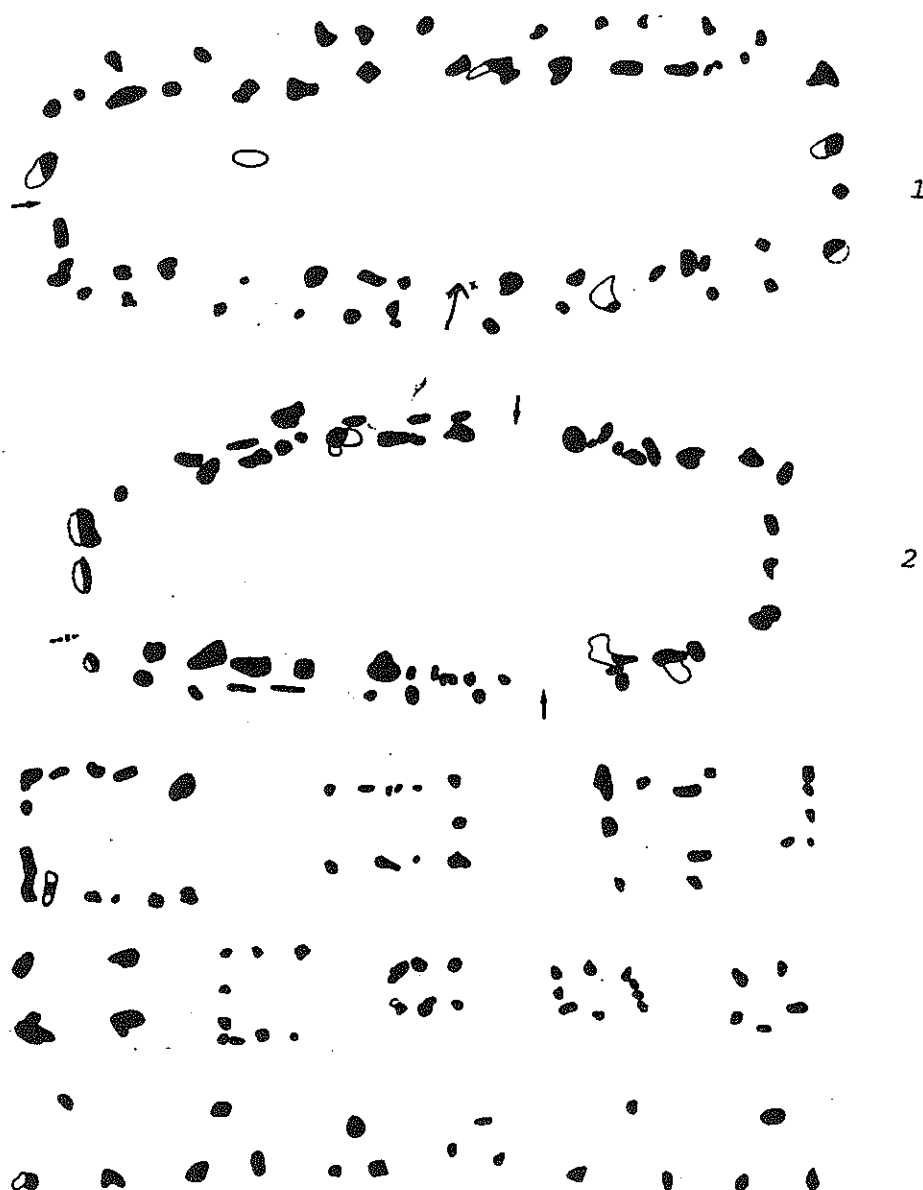
Het eerste deel bleek later het minst interessant, maar door herhaalde medewerking van de gemeente, die telkens als dat nodig was een graafmachine beschikbaar stelde, kon in de periode van augustus t.e.m. oktober $\pm 1000 \text{ m}^2$ opgegraven worden.

Wat is er toen gevonden: Er zijn ± 1000 paal- en grondsporen gelokaliseerd, waarin twee plattegronden van behuizingen te ontwaren zijn. Zie hiervoor tekening 1. De huizen zijn respectievelijk ± 26 en 23 m lang en $\pm 7 \text{ m}$ breed. Ze hebben er niet gelijktijdig, maar na elkaar gestaan. Welke van de twee de eerste was hebben we echter niet vast kunnen stellen. De huizen zijn beide eenschepig. Dat wil zeggen dat er geen binnenpalen in staan en dat de wandpalen het dak dragen. De wanden zijn gebogen en hebben buitenpalen die het dak mede ondersteunen. Zie tekening 2. In het Rijksmuseum Twente is een maquette te zien van het eerste huis.

Uit de wirwar van sporen zijn verder nog acht rechthoekige gebouwen te herleiden, waarvan twee 4-palige voorraadschuurtjes en zes 3-palige voorraadschuurtjes (spiekers). De 4- en meerpalige schuurtjes zijn ook buiten Borne genoegzaam bekend. De 3-palige schuurtjes worden echter zelden aangetroffen. De 3-palige schuurtjes zijn in Borne opmerkelijk gerangschikt. Zij staan voor huis 1 in twee rechte lijnen haaks op elkaar. Het is juist in deze opgraving zeer duidelijk geworden dat er ook 3-palige gebouwtjes zijn geweest.

Tek.1: Deelplattegrond van de
 Karolingische nederzetting.
 1-3 = Paalkuilen opstallen;
 4 = Waterput;
 5 = Graf;
 6 = Haardplek;
 7 = Mogelijke omheining.

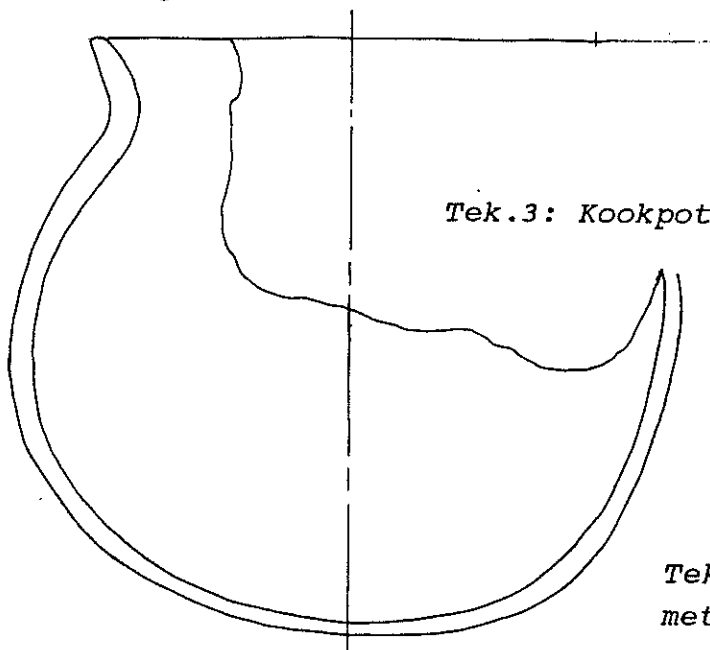

Tek.2: Paalgaten van de boerderijen en de bijgebouwtjes.

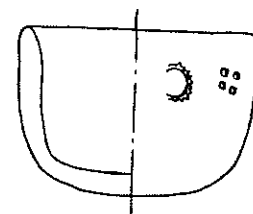
Op het opgravingsterrein zijn ook vier waterputten gevonden. In twee daarvan waren nog houtresten aanwezig. De eerste put was rechthoekig met 4 palen met groeven waarin de planken geschoven waren. Deze planken pasten ook onderling in elkaar. De andere put bestaat uit 2-boomstampotten waarvan de kleinste, later in de grootste is geplaatst. Het leeftijdsverschil van het puthout is ± 100 jaar. Deze laatste put hebben we helaas niet geheel kunnen onderzoeken omdat de wanden door de waterdruk ingestort zijn. De meest spectaculaire vondst is het graf, waarop wij in een volgend artikel terug zullen komen.

De indruk bestaat dat het bewoningsgebied in het oosten en zuiden was en dat dit nog iets, maar niet ver, doorliep tot buiten het onderzochte terrein. Deze conclusie volgt uit het feit dat de bouwputten aan de overkant van de weg vrij diep moesten worden uitgegraven voor men vaste grond aantrof. Maar naar het westen loopt het bewoningsgebied door tot aan de Stroom Eschlaan, waar in de bouwputten nog enkele sporen zijn onderzocht.

De huisplattegronden en de sporen van andere gebouwen geven ons een datering van Merovingisch-Karolingische tijd, d.w.z. tussen 500 en 1000 na Christus. De gevonden scherven zijn meestal van kogelpotten afkomstig met weinig versieringen. Dit kogelpottype werd hier gebruikt in de eerste 1100 jaar van onze jaartelling. De versieringen zijn z.g. stempelversieringen en deze worden meestal toegeschreven aan de Merovingische periode, dus van 550 tot 750 na Christus. Maar deze datering heeft vergelijking met elders als basis. Omdat deze vondst sterk geïsoleerd ligt is het mogelijk dat de versiering van dit type hier langer in gebruik is geweest tot zelfs wel 150 jaar later dan elders. Van de duizenden scherven die door ons zijn gevonden zijn de meest bijzondere door ons getekend. Het zijn alle versierde randscherven die in totaal 175 tekeningen en tekeningetjes zijn vastgelegd. De hierbij afgedrukte tekeningen zijn alle op de helft van de ware grootte. Tekening 3 geeft een kookpot weer zoals er heel veel in deze nederzetting

Tek.3: Kookpot, doorsnede ± 14 cm.

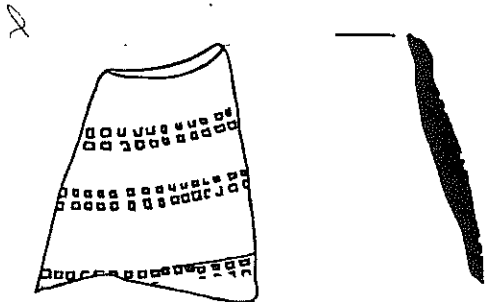
Tek.4: Drinkbekertje met fraaie versiering.

zijn geweest. Tekening 4 is een drinkbekertje met fraaie versiering. Tekening 5 stelt een Badorfscherf voor, genoemd naar een plaats in Duitsland waar dit aardewerk werd gemaakt. We hebben hier dus zeker met importmateriaal te maken. De tekeningen 6; 7; 8 en 9 geven een beeld van de inheemse versiering die werd toegepast. Echter, nog niet 1 % van de scherven heeft deze versiering.

Tek.5-9: Inheemse versieringen.

SEBH 07- 002

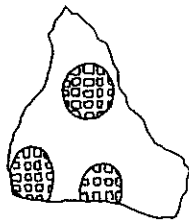
Badorf

Tekening 5

SEBH '07- 120

Tekening 6

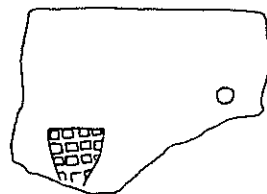
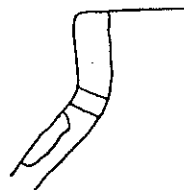

SEBH 07 - 180

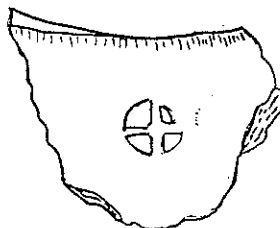

Tekening 7

SEBH '07 - 119

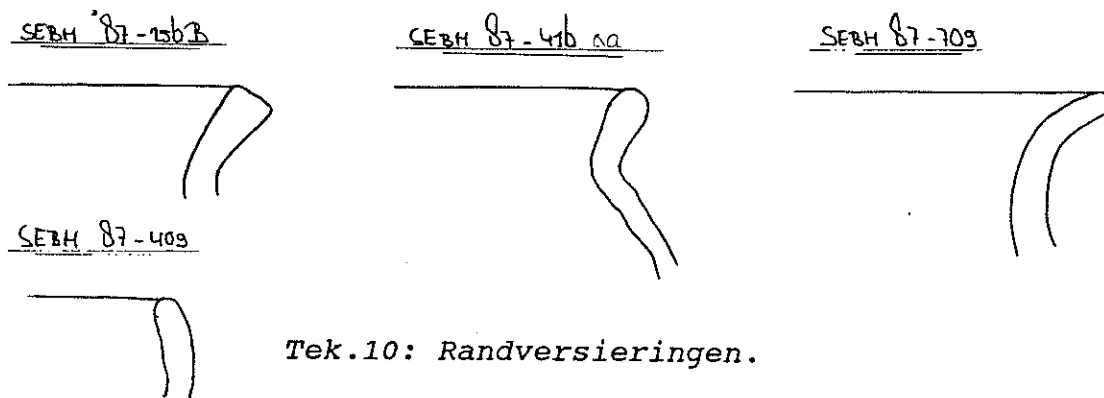
Tekening 8

Tekening 9

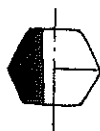
Tekening 10 geeft een beeld van de verscheidenheid aan randen. Een bijzonderheid in deze opgraving is echter dat er geen bodemversieringen zijn aangetroffen en dat wij moeten aannemen dat men alleen kogelpotten heeft gebruikt. Daarmee schuift de datering op naar later.

Verder is er nog een aarden werkspinsteentje gevonden. Zie tekening 11.

Tek.10: Randversieringen.

SEBH 87-416 bl.

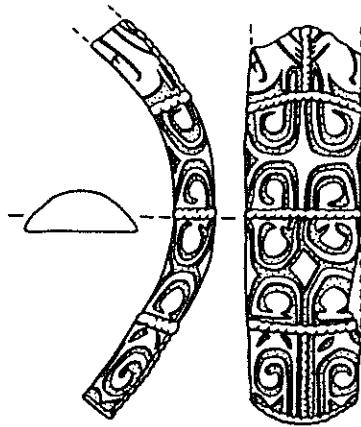
Tek.11: Aarden werkspinsteentje.

Het hout van de putten is door de Universiteit van Groningen op ouderdom onderzocht. Deze geeft van de vierkante put als datering 610 - 670 voor de buitenste boomstamp. Voor de binnenste wordt 690 - 780 opgegeven. Dit wijst in de richting van een bewoningsperiode van ± 200 jaar, dit omdat ook de binnenste put nog wel enige jaren in gebruik zal zijn geweest.

Wat zijn we nog meer tegengekomen: In de rand van een van de schuurtjes vonden we verkoalde duivenbonen (ROB). Dit is een kleine tuinboon die nu nog als delicatessen gegeten wordt. Vlak daarbij vonden wij een fragment van een bronzen armband. Zie tekening 12. Deze armband is in die tijd een kostbaar bezit geweest.

Het onderzoek naar het schervenmateriaal, bot, tanden ijzerfragmenten en grondmonsters is nog steeds niet afgerond. Mede doordat onze afdeling van de AWN steeds weer nieuwe vondsten in Twente doet.

De gemeentelijke plantsoenendienst van Borne heeft in het

Tek.12: Fragment van een
bronzen armband.

onderzochte plantsoen de markante plekken gemarkeerd en een plaquette geplaatst waardoor eenieder zich een beeld kan vormen van wat hier voor 1000 jaren is geweest.

In dit artikel is gebruik gemaakt van de publicatie van A.D. Verlinde van het ROB en van materiaal van de AWN afdeling Twente.

J. van Nuenen.

VRAGEN VAN LEZERS

De redactie van BOORN en BOERSCHOP heeft het voornemen om, bij voldoende belangstelling, te starten met een nieuwe rubriek. Hierin zullen vragen van lezers van dit blad behandeld worden zoals "Hoe oud is mijn servies?", "Wat is de waarde van mijn antieke kast?" of "Wie schilderde dit schilderij?". Als U belangstelling heeft kunt U een duidelijke foto van het betreffende object naar de redactie van dit blad sturen. De vragen zullen anoniem behandeld worden en er zullen maximaal 2 vragen per aflevering van BOORN en BOERSCHOP aan bod komen. De redactie wacht Uw reactie af.

Pas op da'j nich van de gaffel in de grepe loopt.

ZO WAS BORNERBROEK

Het hart van Bornerbroek wordt ingenomen door de kerk. Naast de kerk stond de oude pastorie die helaas is afgebroken en vervangen door een nieuwe. Het blijft jammer dat het oude huis moest wijken. Dit gebeurde onder Pastoor Paumen die niet uitblonk in zachtmoedigheid.

In de pastorietuin is een vijver. Hierin belandde jaren geleden een minnend paartje, dat meer oog had voor elkaar, dan voor de omgeving. De volgende dag moesten ze deemoedig aan de pastoor vragen of ze de vijver met een hark mochten afdreggen om te zoeken naar een damestasje dat er in was achtergebleven.

Tegenover de kerk, waar nu de RABO-bank staat, lag een stukje bouwland dat in gebruik was bij "'n Kaamp", oftewel Rouweler. In het centrum van Bornerbroek groeiden daardoor rogge en aardappelen. Later werd dit agrarische stukje omgezet in een plantsoentje, waarin het monument voor de Bornerbroekse oorlogsslachtoffers en een Mariabeeld een plaatsje kregen. Na veel geharrewar en ruzie werd besloten tot de bouw van het bankgebouw. Het monument werd verplaatst en staat nu aan de voorkant aan de weg. Maria werd echter verbannen naar een achterafhoekje.

Aan de linkerkant, de Enterse kant, woonde "Jessenjan", de familie Spoler. In het huis was het postkantoor gevestigd dat intussen is opgeheven en een winkel in religieuze artikelen en speelgoed. Als kind kon je daar, als de tijd daarvoor was aangebroken, terecht voor knikkers, tollen, klapperpistooltjes enz. Jessenjan stond na de mis vaak voor de kerk om poststukken uit te delen. Dat bespaarde hem een hoop fietswerk.

Aan de andere kant, de Almelose kant, woonde de familie Hodes tot ± 1936. Op een oude foto blijkt voor het huis, daar waar nu het trottoir en de weg liggen, nog ruimte te zijn voor een

Het huis van de familie Hodes.

tuin. Na het vertrek van de familie Hodes werd de voorkant van het huis omgebouwd tot winkel. Deze winkel werd gedreven door "Ni'jnbakkersjan", Jan Nollen, en zijn vrouw Nellie. Jan was de clown van Bornerbroek en elk feest waar hij aanwezig was, kon als geslaagd beschouwd worden. Zijn voordrachten en liedjes, al waren het vaak dezelfde, oogstten steeds weer succes. thans is het taxibedrijf van Oude Wesselink in dit pand gevestigd. De winkel is niet meer als zodanig in gebruik.

De familie Hodes verhuisde naar de woning van het hoofd der school. Het gezinshoofd was toen hoofd van de R.K. School. Deze woning stond naast de vroegere Openbare School. Dit huis dat gebouwd is in een stijl die meer voorkomt als dienswoning naast een Openbare School, is een van de weinige overgebleven oude huizen in het dorp. Na opheffing van de Openbare School werd de woning aangekocht door het R.K. Kerkbestuur en omgebouwd tot Parochiehuis. Dit Parochiehuis heeft tot voor enkele jaren bestaan maar is afgebroken en heeft daardoor plaats gemaakt voor het Dorpshuis.

Tussen het huis van de familie Hodes en het Parochiehuis werd een kleine conciërgewoning gebouwd, met de nadruk op klein. Deze woning werd betrokken door Dieks Oonk en zijn vrouw Dien (Smids Dieks). Dieks runde voor de oorlog ook nog een taxibedrijf.

A.J.M. Hodes.

ZUNSOPGAANK

*Der kröp nen striepel lichte luuster
Woar 'k weet dat doar de doonkre lucht
zich noar n scheagen es hen bug,
met pearse raandjes in n tweeduuster.*

*Hee wocht nog efkes in het rood
veur dat hee op n roegen wal
de beuntöp zeutkens raakn zal,
woar veugel al oonröstig doot.*

*Dan reurt in enen n hemmel zich
en spreuit t earste spierke licht
de heugte in, en zet zien teken*

*veur t earst doar op de hoge eeken,
begint de dag zich los te weken,
den zuuver nog zienn anvang krig.*

Jan Kleinman.

HET BUSSEMAKERHUIS GEREED

"Het Bussemakershuis bestaat dit jaar 200 jaar" schreef een journalist in de Bornse Courant van 1 november 1979. "Een gevelsteen uit 1779 vermeldt tevens de namen van Jan Bussemaker en Trijntje Hulshoff, zijn vrouw, die het liet bouwen.

Het Bussemakerhuis te Borne.

Het bijzondere van het huis is, dat het zowel van binnen als van buiten een van de weinige in originele staat bewaarde fabrikateurshuizen in Twente is. "De journalist voegde een 's' tussen Bussemaker en huis, een veel gemaakte fout, aldus de voorzitter van het bestuur, de heer F. van Dijk. Sedert die publikatie is er het een en ander veranderd met die "staat". Het huis bleek op verschillende plaatsen ernstig in verval te zijn. Inmiddels nadert de restauratie, die in 1991 is begonnen, haar voltooiing. Hieraan is het een en ander voorafgegaan. De gemeente weigerde oorspronkelijk geld voor de restauratie te geven en wilde het huis verkopen. Mede dank zij een handtekeningenactie haalde het gemeentebestuur tenslotte bakzeil.

Het zal in april 1993 officieel heropend worden en in gebruik worden genomen als museum. Hiermee wordt de kern van Borne wederom verrijkt met een gebouw, de erkenning als "Beschermd Dorpsgezicht", waardig.

Maar er is nog een bijzonderheid die de journalist, niet wetend, verkeerd neerschreef. Tijdens de restauratie bleek dat het gebouw al in 1654 gebouwd werd door de familie Ten Cate. Dit heeft men kunnen reconstrueren uit de door kevers aangestaste gebinten van het dak. Dit waren delen van de oorspronkelijke kozijnen uit de voorgevel. Ter gelegenheid van zijn huwelijk in 1779 kreeg Jan Bussemaker van zijn moeder de woning als geschenk naar men nu aanneemt. Zij was van geboorte een Ten Cate. Toen werd ook de voorgevel opgekrikt en in de huidige staat herbouwd en voorzien van de gevelsteen. Het was te smal om er een echte Lodewijk XVI-gevel van te maken.

Dat het Bussemakerhuis van grote historische betekenis is, blijkt ook wel uit het feit dat het pand is ingebracht als afstudeerproject bij de Rijksuniversiteit Groningen. Een student van deze Universiteit gaat straks de herinrichting van het Bussemakerhuis begeleiden. Bij de presentatie wordt bijzondere aandacht gegeven aan de rol die Borne in de textiel speelde.

Waartoe een zorgvuldig uitgevoerde restauratie al niet kan leiden!

A. Fuldauer.

NIEUWS

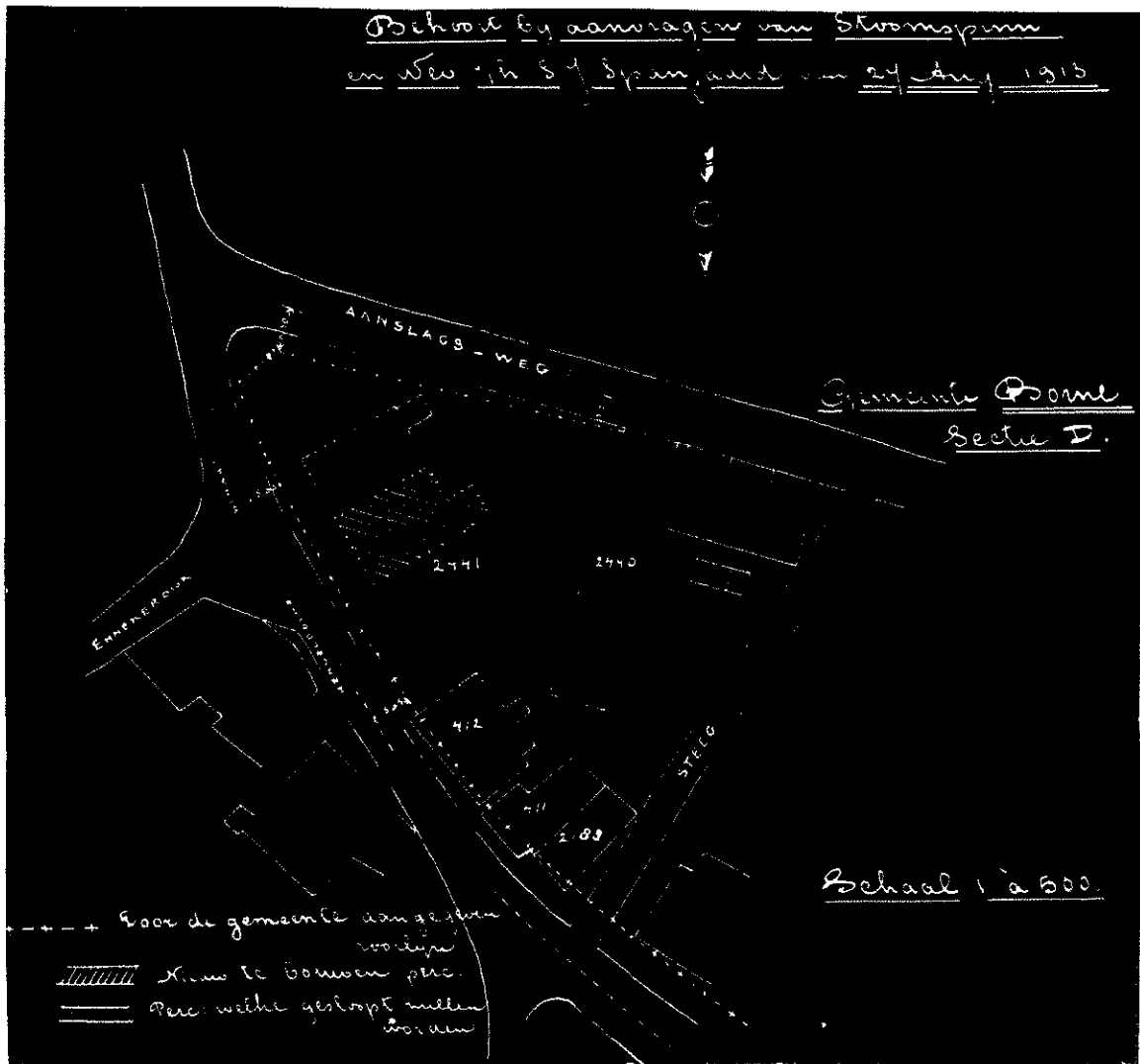
Vorig jaar verscheen het boekje **Groeten uit Borne** van Drs G.P. ter Braak en H. Noordhuis. Het boekje is een bundeling van een keuze uit artikelen die verschenen in de Twentsche Courant en het Hengelo's Dagblad in de jaren 1982 - 1986. De artikelen beschrijven het leven-van-alle-dag en zijn voor een groot deel geschreven rond foto's uit het archief van wijlen H.J. van der Veen, dierenarts te Borne.

De bloemlezing, waarvan de tekst waar nodig is aangepast, vormt een prachtige documentatie over de dagelijkse gang van zaken in het Borne van na 1900. Het tekent personen en zaken op karakteristieke wijze. Van harte aanbevolen voor minnaars van de Bornse geschiedenis. Het boekje, dat is uitgegeven door de Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam/de Bruyn te Oldenzaal, is verkrijgbaar in de boekhandel voor f 25,00.

Den kan niks loatn lign as gleunig iezer en mölnsteen.

UIT DE ARCHIEFKAST 4

We vervolgen ons verhaal, over de bouwvergunning voor de bouw van een dubbel woonhuis aan de Aanslagsweg, met de situatietekening die we bij de vorige aflevering door plaatsgebrek niet konden opnemen, maar waarvan helaas slechts het bij-schrift werd vermeld. Voor een goed begrip is de tekening echter essentieel, waarbij erop gelet moet worden dat de kaart niet Noord-Zuid, maar Zuid-Noord is georiënteerd en zo is afgedrukt vanwege de daarop aangebrachte teksten.

Situatietekening voor de bouw van het dubbele woonhuis aan de Hengeloschestraat d.d. Aug. 1913.

Vervolgens drukken wij een deel van "Bestek en voorwaarden" af, waarin zoveel aanvullende gegevens zijn te vinden.

Plan No. 1030.

Bestek en Voorwaarden,

waarnaar door de Directie der Stoomspinnerijen en -Weverijen, voorheen S. J. Spanjaard, te Borne, op Donderdag, 21 Augustus 1913, des middags 12 uur in het „Café Banis" aldaar zal worden aanbesteed:

Het afbreken van 3 perceelen, staande op een terrein, gelegen op den hoek van de Hengeloschestraat en den Aanslagweg te Borne, en het te zelfder plaatse bouwen van een dubbel Woonhuis;

met bijlevering van alle daarvoor benodigde materialen, vrachten, arbeidsloonen, gereedschappen, enz., voor zoover hieromtrent niet uitdrukkelijk anders wordt bepaald;

een en ander volgens de navolgende beschrijving, voorwaarden en bepalingen en de bij dit Bestek behorende teekening, Plan No. 1030, Teekening No. 1.

Indeeling van het Bestek.

Hoofdstuk I. Beschrijving van het Werk.

- „ II. Voorschriften voor de Uitvoering.
- „ III. Voorschriften van Algemeenen Aard.

Hierboven een gedeelte van het 37 pagina's tellende Bestek en Voorwaarden behorende bij de bouwaanvraag van 27 augustus 1913. Arend G. Beltman, Civiel Ingenieur en Architect te Enschede was de ontwerper. Het boekje werd gedrukt bij de Electriche drukkerij J.C. Heise Borne (O).

Met de sloop, in 1913, van de oude panden verdween wel een bijzonder stukje oud Borne. Volgens de kadastrale kaart van 1830 was er op de plaats van de oude damastfabriek al eerder een spinnerij aanwezig, op sectie D 413a, die eigendom was van Laurens Stenvers, fabrikeur te Borne. Hij was Doopsgezind en woonde naast de fabriek in het huis D 412, huisnummer Borne 68 aan de Horst, zoals de Hengeloschestraat daar toen nog heette. Blijkens het Bevolkingsregister van Borne (boek 1, periode 1850-1860) vertrok Stenvers op 6 februari 1856 naar Delden. De volgende eigenaar (mogelijk al in 1846) was Hendrik Salm, assuradeur te Amsterdam, die het pand omstreeks 1855 verkocht aan de Fa. Spanjaard.

ART. 3.

Afbraak.

Gebouwen. De op het terrein staande gebouwen, met de daarbij behorende putten enz. moeten tot en met de zandlagen geheel worden af- en uitgebroken. De welput laten bestaan.

Bestratingen. Alle bestratingen op het terrein geheel opbreken.

Materiaal. Alle afkomende materialen, welke weer aan het nieuwe werk gebruikt mogen worden, goed schoonmaken, opstapelen en zoo noodig afdekken.

Alle overige afkomende materialen zijn, voor zoover niet uitdrukkelijk anders bepaald is, het eigendom van den Aannemer en moeten zoo spoedig mogelijk in overleg met de Directie van het bouwterrein worden weggevoerd.

ART. 4.

Grondwerken.

Ontgravingen. Het geheele te bebouwen terrein tot 30 c.M. buiten den aanleg der muren ter diepte van 20 c.M. afgraven.

Voor de keldermuren, fundeeringen, poeren enz. de noodige ontgravingen verrichten tot op den zuiveren vasten bouwgrond, of zooveel dieper als voor den aanleg van het metselwerk noodig is.

Verder voor de kelders, putten, rioleering, zinkputjes enz. de noodige ontgravingen verrichten.

De om het bouwterrein staande heg rooien en wegvoeren.

Aanvullingen. Nadat de keldermuren, fundeeringen, poeren, enz. zijn opgemetseld, binnen de verschillende vertrekken de ontgraven gaten om de poeren en muren aanvullen met de het best daarvoor geschikte uitgekomen grond tot de afgegraven hoogte in dunne lagen goed aangestamp.

Verder de ruimten binnen het gebouw tot den onderkant der vloeren aanvullen met zuiver zand, strooiender wijze in water verwerkt.

Alle af- en uitkomende grond om het gebouw volgens nadere aanwijzing egaliseren en afwaterend bewerken.

Verde alle voor de voltooiing der beschreven werken vereischte grondwerken verrichten.

Het aangrenzende woonhuis, D 411, werd in 1850 bewoond door Jacob Salomon Spanjaard, firmant van de Fa. Spanjaard. Deze huurde het pand van Jan Bussemaker, koopman, die zelf aan de Ennekerdijk woonde (in het thans zo geheten Bussemakerhuis). Jacob Salomon en zijn (tweede) vrouw Charlotte Lehman, waren er na hun huwelijk in 1847 komen wonen.

Vermoedelijk hebben de Spanjaards na het vertrek van Laurens Stenvers, in 1856 naar Delden, diens spinnerij gehuurd van de nieuwe eigenaar Hendrik Salm. In 1850 woonde vader Salomon Jacob Spanjaard, stichter van het familiebedrijf, aan de Juurenstraat op de plaats waar nu het pand Brinkstraat 12 is. Hij fabriceerde textiel achter dat pand op zijn terrein.

Ook het aangrenzende pand op de hoek van de steeg was eigendom van Jan Bussemaker. Beide panden waren eerder eigendom van diens vader Teunis Bussemaker, fabrikleur, die in 1837 overleden was. Pas omstreeks 1905 werd de eigendom door de familie Bussemaker overgedragen aan Spanjaard: de N.V. Stoom-Spinnerijen en Weverijen v/h S.J. Spanjaard.

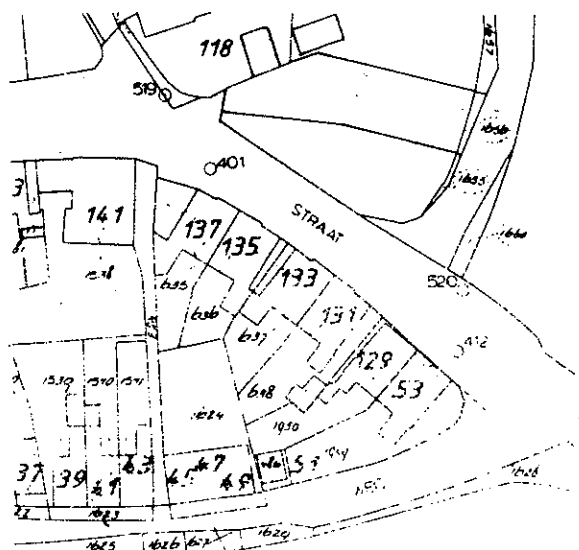
De genoemde steeg heette eigenlijk Krönnesteeg (Kraanvogelsteeg). Het steegje bestaat nog steeds en is nu een ca. 1 meter breed tegelpad tussen de panden Grotestraat 137 en 139.

Het na de sloop van de oude woningen aan de Hengeloschestraat vrijgekomen terrein werd later ook weer bebouwd. Hier verzezen de herenhuizen van Spanjaard, waarvoor B & W op 11 september 1923 vergunning verleenden. Op bijgaand deel van een ansicht-

De herenhuizen van Spanjaard aan de Grotestraat, gebouwd in of kort na 1923 (v.r.n.l. No. 137, 135, 133 en 131) en daarna het in 1913 gebouwde pand No. 129, op de hoek van de Aanslagsweg.

kaart uit de jaren dertig ziet U van links naar rechts deze woningen, thans genummerd Grotestraat 137, 135, 133 en 131. Links van nummer 131 ziet U nog net iets van de witte voorgevel van nummer 129 waarmee dit artikel begon.

Ger ter Braak.

Gedeelte van de huidige kadastrale kaart, tevens huisnummerkaart.

Rechts het cafe van Höften Gaike dat op de hoek heeft gestaan van de Aanslagsweg/Morseltdijk.

Oonder de rowste bast zit t mooiste hoolt.

FOLKLOREGROEP BORNE 2

PINKSTERBRUIDJES.

Deze liedjes kun je horen op 1ste Pinksterdag vanaf 10.30 uur, terwijl een 150 tal meisjes al dansend en zingend door Borne gaan. In groepjes van 10-12 komen de meisjes in witte jurkjes al zingend en dansend uit 12 verschillende wijken van Borne om later met alle groepen samen op het Dorsetplein onder de grote pinksterkroon te dansen.

Daar komen de mooie pinksterbruidjes aan,
ze zijn zo heel mooi aangedaan,
geef wat, hou wat,
volgend jaar is er weer wat.

en: Rosa, rosa bloemen op je hoed,
alle mooie meisjes zijn zo goed
Rosa wil je dansen, dansen, dansen,
Rosa wil je dansen, dansen, jawel.

Rosa, rosa, bloemen op je hoed,
alle mooie meisjes zijn zo goed
Rosa wil je kiezen, kiezen, kiezen,
Rosa wil je kiezen, kiezen, jawel.

Rosa, rosa, bloemen op je hoed,
alle mooie meisjes zijn zo goed
Rosa wil je knielen, knielen, knielen,
Rosa wil je knielen, knielen, jawel.

Rosa, rosa bloemen op je hoed,
alle mooie meisjes zijn zo goed,
Rosa wil je kronen, kronen, kronen,
Rosa wil je kronen, kronen, jawel.

Rosa, rosa bloemen op je hoed,
alle mooie meisjes zijn zo goed,
Rosa wil je opstaan, opstaan, opstaan,
Rosa wil je opstaan, opstaan, jawel.

Rosa, rosa bloemen op je hoed,
alle mooie meisjes zijn zo goed,
Rosa wil je dansen, dansen, dansen,
Rosa wil je dansen, dansen, jawel.

In hun midden is een "Rosa" die een lang wit jurkje draagt en onder een boog van groen en bloemen loopt. Onderweg bellen ze bij de huizen aan, wachten even tot iedereen komt kijken en dansen dan op de melodie van "Rosa-Rosa" enz. Meestal volgt er dan een beloning in de vorm van snoep, fruit of geld.

Op het Dorsetplein aangekomen staat een accordeonist klaar om hen te begeleiden bij het dansen. Meestal 2 of 3 keer. Ook mogen dan kinderen uit het publiek meedoen.

De organisatie van de pinksterbruidjes is, evenals bij Palmpasen, in samenwerking met de Scoutinggroep Martina. Maar toch weer een hele klus. Denk alleen eens aan alle rokjes en jurkjes die gewassen en gestreken moeten worden. Al met al een gezellige, vrolijke folkloristische gebeurtenis waar veel mensen naar komen kijken, onder meestal schitterende weersomstandigheden.

Over de oorsprong van het verschijnsel "Pinksterbruidjes" heb ik minstens 5 lezingen gevonden in verschillende boeken van Twentse schrijvers:

1. Een herinnering aan de Germaanse lente- en vruchtbaarheids feesten. Dit laatste vind je terug in de uitgeblazen eieren (symbool van nieuw leven). Deze eieren hangen onder aan de grote pinksterkroon op het Dorsetplein.
2. Het verdrijven van demonen die de kou en narigheid van de winter brachten.
3. Het afsmeken van goed weer voor de meestal met Pinksteren bloeiende rogge.
4. Het vieren van de overwinning van de zon op de duisternis.
5. Herdenking in de christelijke kerken, op deze dag, van de uitstorting van de H. Geest.

De organisatie van deze evenementen kost niet alleen veel tijd en werk maar ook veel geld. Om dit bij elkaar te krijgen verkopen we zelfgemaakte palmpasens, collecteren we tijdens het dansen van de pinksterbruidjes en hebben we in het verleden ook menige filmavond georganiseerd. Oude films uit de jaren vijftig en zestig. Deze films waren erg in trek, gezien de volle zalen die we steeds hadden.

We hopen als folkloredelen deze tradities nog jaren voort te kunnen zetten. Zonder hulp van velen lukt ons dit niet, dus mocht U een keer gevraagd worden voor het een en ander "Stoat dan nich van wiet'n te kiek'n."

N. Rientjes-Knoef.

JEUGDPROJECT GESCHIEDENIS HERTME

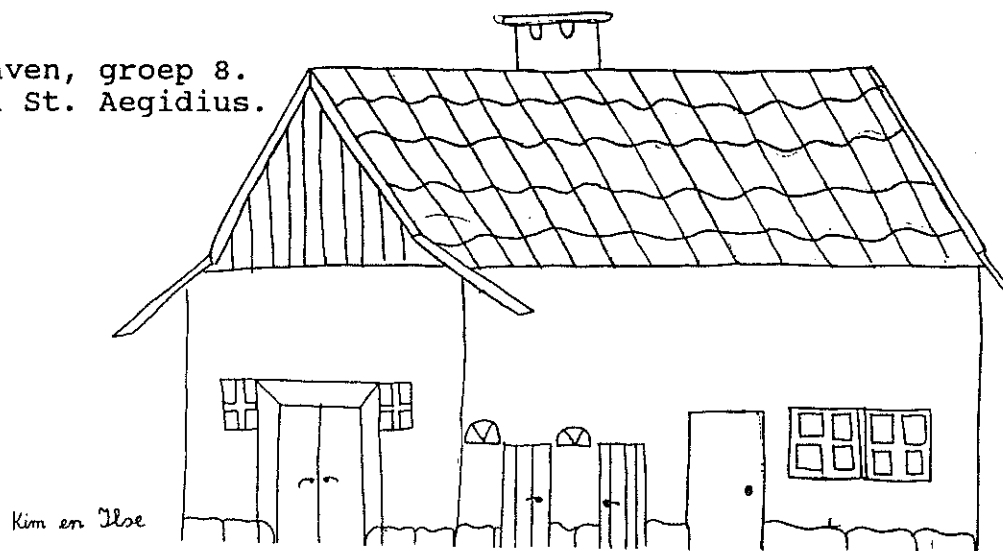
Groep 7 en 8 van de Basisschool St. Aegidius, hebben kort geleden een project gehad over Hertme. We hebben veel geleerd over de geschiedenis van Hertme. We weten nu dat Hertme waarschijnlijk is ontstaan als een soort es-dorp. Meester vertelde ook verhalen, zogenaamde "Sagen", over Hertme en omstreken (Een sage is een volksverhaal).

Ook de kerkelijke geschiedenis hebben we onder de loep genomen. We hebben ook de kadastrale kaarten van de Marke-Hertme gebruikt. De kadastrale kaarten waren van 1832. Misdorp, de grootste boer uit die tijd in Hertme, was de enige die uit Hertme kwam, met een boerderij in de Marke. De andere boerderijen waren van mensen uit Borne en omstreken.

Het is opvallend dat er in 1832 veel heide was (352 ha) en weinig bos (26 ha) terwijl het nu juist andersom is, veel bos en geen heide. Rond 1847 zijn de Markegronden in Hertme verdeeld. Een van de hoofdstukken in het project, ging over de bodemvondsten in de Stroon-Esch (en geen Stroom-Esch). De belangrijkste vondst is wel het graf van een ruiter; twee ruitersporen, een lans, een zwaard en een beurs met 16 munten. In 1600 joeg Prins Maurits de Spanjaarden Twente, dus ook Hertme, uit. Het katholieke geloof werd verboden. In Hertme werd toen een schuur als schuilkerk ingericht. In het Spookhuis, een koetshuis van de Havezathe Groothuis, werd vroeger stiekem de heilige mis opgedragen. In 1902 werd de huidige kerk in Hertme gebouwd.

We hebben met de groep ook boerderijen met een bovenkamer, lieftochten en een onderschoer bezocht. Ook zijn we naar enkele Markestenen (grensstenen) geweest. Het project hebben we afgesloten met een puzzeltocht, deze ging langs vele historische plekken in Hertme.

Amber Walraven, groep 8.
Basisschool St. Aegidius.

SWEDER II VAN WELEVELD EN ZIJN KERK 1

Hij zit zelf regelmatig in de kerk, als hij niet gevlucht is voor de Spaanse huurtroepen. Hij kent zijn kerk ook. Niet alleen de schilderijen op de muren of de altaren, waarop hij kijkt. Hij kent ook de leer van die tijd. De Leer van de Veranderingen, die door Luther de wereld is ingezonden. Meer nog zijn Sweder en zijn vader beïnvloed door de fijnbesnaarder humanist / taalkundige en amateurtheoloog Filip Schwardsert, beter bekend als Philippus Melancton. Sweder II is een nuchter man. Hij is, op 24 augustus 1569 met de helm geboren en de vroedvrouw jubelde toen nog, dat het een groot geluk was. Zelf weet hij er wel van, alleen meent hij er niet al te veel op te moeten vertrouwen.

De Schelenburg.

Hij leert al vroeg en snel. Eerst op het Huis Welvelde zelf. Verschillende huismeesters brengen hem de eerste beginselen bij. Maar dan, in 1581, vertrekt hij naar de Schelenburg, in de buurt van Osnabrück. Samen met de kinderen van Oom Casper leert hij door, gaat in Minden en later in Osnabrück naar school. In 1589, vertrekt hij naar de Lutherse Universiteit van Jena, om daar rechten te studeren, zet later zijn studie voort in Marburg. Hij keert om en nabij 1591 naar huis terug. Of het nachtelijke gevecht met een " Hofgezinde" daarvan de oorzaak was, vertelt het dagboek niet. Met zijn vriend, Everwijn Wirich, de graaf van Bentheim, maakt hij, na zijn studie de Grote Toer, zoals dat adellijke jongetjes betaamt. Twee jaar duurt die reis. Van 1593 tot 1595. Eerst een reisje langs de Rijn (hoe vindt ie het uit!!!) en dan via Heidelberg en Bazel naar Genève. Sweder II gaat daarna alleen verder over de Alpen naar Padua, Bologna, Rome en Venetië om dan via Bohemen en WITTENBERG weer te keren. In Wittenberg doceren Luther en Melancton of hebben er gedoceerd.

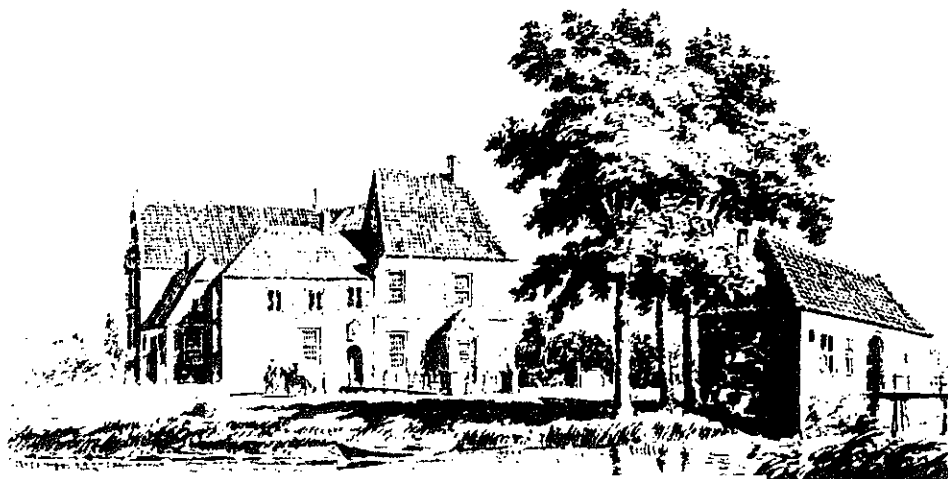

Luther als monnik.

Melancthon.

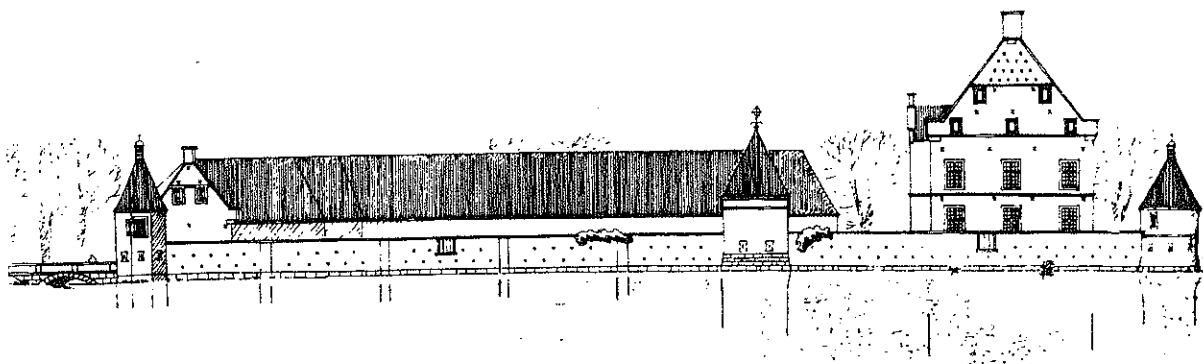
In 1596 is het zo ver. De legers van de Spaanse Kroon zijn weg en de Staatse troepen hebben de macht overgenomen. Sweder II kan wederkeren naar zijn geboortehuis. Een puinhoop ! Zijn moeder is er zestien jaar niet geweest. De zaak is vervallen, vernield, de archieven verstrooid en de BOEREN UIT DE OMTREK HEBBEN NOGAL WAT WEGGEROOFD. Sweder zal weten, dat ie terug is. Hij krijgt prompt allerlei banen in de overheidssfeer. Commandeur van Ootmarsum en op zijn verjaardag in 1598 neemt hij zitting in de Landdag. Vanaf 1612 is hij zelfs zeven jaar lang gedeputeerde van de Staten van Overijssel bij de Staten-Generaal. Sweder II is een echte, overtuigde, vaste Lutheraan en daar houd ik van. Niemand hoeft het met hem eens te zijn, maar hij staat voor z'n zaak. Zo weigert hij een herbenoeming bij de Staten-Generaal omdat hij geen zin heeft, mee te moeten

Het Huis Weleveld in welstand.

oordelen over de strijd tussen de Remonstranten en Contra-Remonstranten, die tijdens het 12-jarig bestand theologenland scheurt. Na dit Bestand is zijn rol uitgespeeld. Hij weigert, principieel als hij is, over te gaan tot de staatskerk, waaruit de huidige Hervormde Kerk is voortgekomen.

Hij trouwt in 1602 met Reïnera van Coevorden. Zij sterft in 1613 en hij hertrouwt, op advies van oom Balthasar Ripperda, met Anna Brawe uit het Emsland. Na de dood van zijn zuster vertrekt hij naar Welbergen en blijft daar wonen. De preciese datum van zijn dood is onbekend. Waarschijnlijk kort voor 1640.

Het Huis Welbergen.

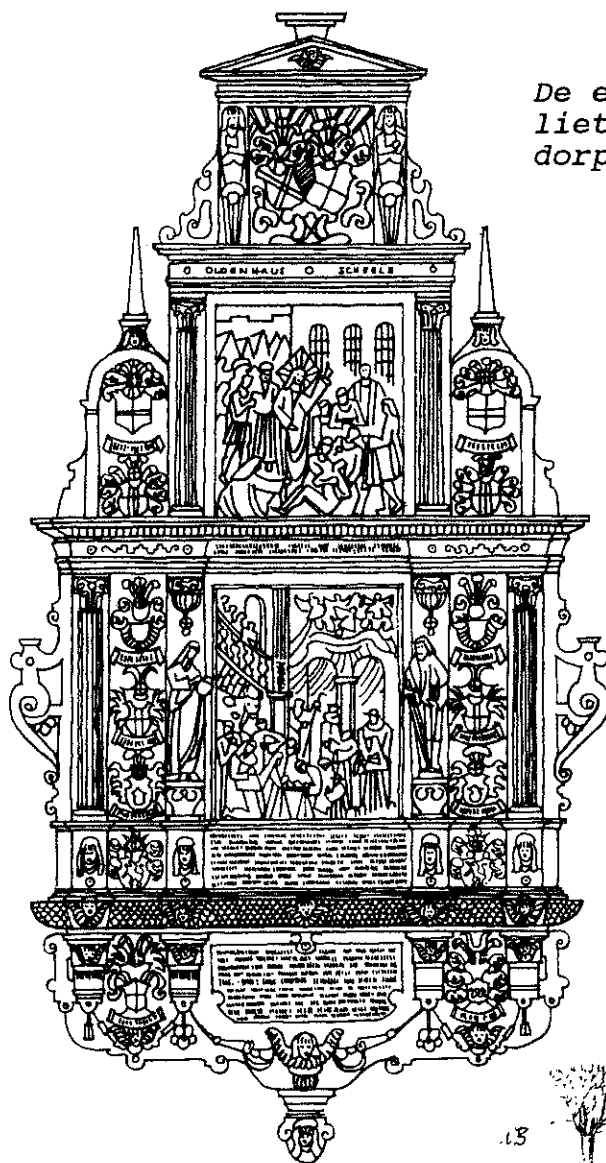
Om deze Sweder II gaat het. Hij heeft een dagboek bijgehouden en zijn stamgeschiedenis geschreven. Hij heeft van al die gegevens gebruik gemaakt, toen hij met eigen hand de teksten schreef voor de herinneringstekens in de Oude Kerk van Borne. Want daarover spreekt hij over zijn familie, zijn gezin en over zichzelf. Niet over de schilderijen, die de muren van de Oude Kerk van noord naar zuid en van oost naar west tot het platenboek voor de leek maken. Niet over die prachtige en unieke renaissance kansel uit de eeuwwisseling 1500/1600. Of het moet de opmerking zijn, dat in zijn huiskapel een zelfde klankbord boven de preekstoel moet komen als in de Bornse kerk. Neen, hij praat over de graven en over de epitafen. Dat is voor hem belangrijk. Maar daardoor komen we toch wel het nodige over onze eigen Stephanuskerk te weten.

Dat de Heer van Welvelde allerlei rechten in de kerk heeft, is u vast wel duidelijk gemaakt. De Heer van Welvelde heeft het recht tot benoeming van de predikant en heeft zo macht over de geestelijke vorming van zijn onderdanen. Hij benoemt ook de onderwijzer en heeft zo invloed op de kennisoverdracht van zijn burgers. Hij benoemt ook de koster en heeft derhalve invloed op de nieuwsvoorziening in het dorp. Dat hebben de Heren Staten geweten. Niet zij, in dat moeilijk bereikbare Zwolle, maar de havezathe Welvelde zal bepalen hoe er in Borne en omgeving wordt gedacht!

Maar laten we beginnen met de herinneringen aan de Heren en Vrouwen van Welvelde. Sweder II doet zoiets niet zomaar. Hij is een verdienstelijk amateurtheoloog en neemt voor het oprichten van herdenkingsstenen een voorbeeld aan aartsvader Jacob. Immers, in het boek Genesis lezen we :

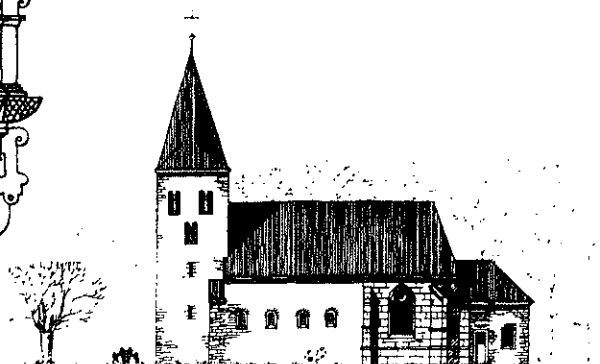
"En Jacob zette een opgerichte steen ter plaatse, waar God met hem gesproken had, een stenen zuil, en hij stortte er een plengoffer over uit, en goot er olie op". (Genesis 35:14). "Hoe ontzagwekkend is deze plaats."

En dan komen, dank zij het dagboek, de puzzelstukjes netjes bij elkaar. Dat kleine grijze steentje, dat met de woorden "Fama Antiqua" begint en dat volgens de vertaling teruggrijpt op een oude overlevering, waaruit zou blijken dat het illustere

De epitaaf die Sweder liet oprichten in de dorpskerk van Welbergen.

De dorpskerk van Welbergen.

geslacht der Schelen vanuit Rome de veldtocht van Karel de Grote zou hebben gevolgd, blijkt een onderdeel te zijn. Een onderdeel van een lange tekst, door Sweder II zelf geschreven, en die de geschiedenis inhoudt van zijn illustere familie. Tot aan Christoffer van Welvelde, zijn vader. Want, na het overlijden van zijn vader besloot hij met zijn moeder, ter nagedachtenis aan zijn vader een steen op te richten, zoals eens Jacob deed. Het epitaaf is pas klaar in 1608 maar het mocht er dan ook zijn. De gedenksteen is beladen met toepasselijke bijbelteksten die hij tekst voor tekst duidelijk beschrijft en citeert. Een stenen plaat met zuilen. Met versiersels en voetstukken, waarop ook weer teksten staan. En vanzelf de vele familiewapens. Uit deze gegevens is duidelijk af te lezen, dat we te maken hebben met een RENAISSANCE PRODUKT. En wie een dergelijk soort epitaaf wil zien, die moet naar de kerk van Welbergen gaan. Zo moet het er ongeveer hebben uitgezien. Die in de koorsluiting van de Bornse kerk, zijn er nog van over. Van die grote gedenksteen. Alle teksten zijn in de volkstaal gehakt. Zoals van een Lutheraanhangen kan worden verwacht. Er hebben wel meer stenen in de kerk gelegen. Die van Johan van Welvelde bijvoorbeeld, die nu in de toren is geplaatst. Die lag eens op een verhoging, zoals je dat wel meer ziet. Maar in die dagen heeft men deze grote grafplaat gelijkvloers gemaakt, om meer ruimte te hebben. En de beide zusters, Anna en Wilhelma zijn er begraven. Ze zijn kort na elkaar gestorven en ook hiervoor is de tekst door Sweder II geschreven. In het latijn, want hij was bepaald geen domme jongen.

Hij en zijn gezin bezitten een bank, een eigen herenbank, in de kerk en vandaaruit kan hij de beeltenissen van zijn voorouders in zich opnemen, die in een gebrandschilderd raam vereeuwigd zijn. Hij beschrijft dat ook :

Deze Johan van Welvelde en zijn vrouw Caecilia van den Rutenborgh hebben in de kerk van Borne bovenvermelde glazen gegeven. Johan is afgebeeld in kuras met lange gele afhangende haren; hij is kort van persoon. Zijn vrouw Caecilia is lang en in het blauw gekleed. Naast hem staat de spreuk : "Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam". (Erbarm u mijner, o God, naar uw grote barmhartigheid.) Naast de vrouw staat : "O mater Dei, memento mei" (O moeder gods, gedenk mijner) "

En nog steeds zien we de afbeelding van Johan van Welvelde, met aan zijn voet een wapen, dat verdacht veel lijkt op het wapen van Enschede. Hij leefde in het midden van de vijftiende eeuw. Hoe dat stadswapen van Enschede er in komt is nog niet met zekerheid te zeggen, maar wel is zeker, dat deze Johan aan de Bisschop van Utrecht een flink bedrag heeft geleend met ENSCHEDE als onderpand en dat was in 1437. (wordt vervolgd).

Jaap Grootenboer.

J.W. SCHOLTEN EN HET SCHOLTENFONDS

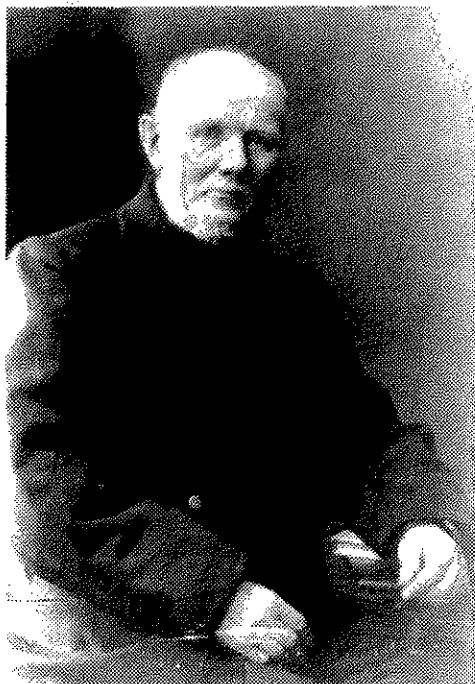
Op de expositie "500 jaar Oude Kerk" in 1983 ontbraken stukken, die betrekking hebben op het "Scholtenfonds" van de Ned.Herv.gemeente. Nu sedert kort de map "Nalatenschap wijlen J.W. Scholten", bevattende zo'n 70-tal stukken, weer is opgediept uit de archieven, wil ik eens wat schrijven over mogelijke achtergronden en beweegredenen.

Een zin uit de z.g. boedelbeschrijving geeft waarschijnlijk al een goed motief voor de plannen, die de heer Scholten (1843 - 1916) had uitgedacht.

"..... dat genoemde Jan Willem Scholten den 6 October 1916 te Stad Delden, hebbende zijne laatste woonplaats te Zenderen, gemeente Borne, ongehuwd en zonder bloedverwanten in de op- en nederdalende linie na te laten, is overleden".

Hieruit blijkt, dat de alleenstaande, 73-jarige, heer Scholten op het eind van zijn leven naar Delden werd overgebracht. Daar werd hij - tot zijn dood - nog elf dagen verpleegd in het R.K. Ziekenhuis aldaar (verpleegprijs f. 5,50 per dag, eerste klasse!).

In Zenderen was hij, sedert 1 november 1915, in de kost voor f. 6,00 in de week. Daar kwam vóór zijn opname in het ziekenhuis te Delden, gedurende drie weken wegens extra behandeling, f. 1,00 per dag bij.

*De stichter van het Scholtenfonds,
J.W. Scholten, 1843 - 1916.*

Zou zijn afhankelijkheid van hulp en verzorging hem op 16 mei 1916, dat is nog geen half jaar vóór zijn dood, hebben doen besluiten een streep te halen door zijn eerder gemaakte testamenten en gelijktijdig te benoemen "tot mijn enig en algemeene erfgename de Nederduitsch Hervormde Gemeente te Borne". En dan volgt de Voorwaarde verbonden aan deze erfenis:

"Mijne erfgename zal gehouden zijn eene Ziekenverpleegster, behorende tot de Nederduitsch Hervormde Kerkgemeente aan te stellen en te bekostigen".

Het is deze bepaling geweest die uiteindelijk heeft geleid tot de komst van een Zuster van de Diaconesseninrichting uit Amsterdam. Dat aan een diacones werd gedacht voor de vervulling van deze taak is niet zo verwonderlijk als we lezen dat van de "Zuster" wordt verwacht, dat het haar "wensch is den Heere in dit werk te dienen en op wier hulp en bijstand in de eerste plaats aanspraak zal hebben de boerenstand, behorende tot de Nederd. Herv. Gemeente te Borne".

Dit testament werd aanleiding tot de stichting van het Scholtenfonds, de voorloper van de Kruisvereniging. Over dit fonds zou ook zo het een en ander te melden zijn, maar nu bepalen wij ons tot de stichter en zijn nalatenschap.

Doordat de Herv. Gemeente enige erfgename werd en dus de lusten én de lasten kreeg, beschikken we nu over allerlei rekeningen etc., die ons inzicht verschaffen over situaties en prijzen. Zo werd o.a. gezorgd voor een graf (kosten f. 10,00) en later voor een grafsteen. Deze steen - aanvankelijk sterk verwaarloosd maar later door de Kerkvoogdij opnieuw opgemetseld - draagt als opschrift: "In dankbare herinnering aan den Stichter van het Scholtenfonds". Voor de begrafenis-kosten, op 16 oktober 1916, heeft de doodgraver één gulden vijftig cents ontvangen. Uit de nota van de Ver. voor Chr. Belangen blijkt dat de broodjes 2 centen kostten; de boter f. 1,00 het pond; de koffie 75 cent het pond; kaas 50 cent het pond en de gebruikelijke sigaar 3 1/2 cent.

Genoemde Ver. voor Chr. Belangen was overigens in het testament bedacht met f. 2000,00. De diaconie met f. 4000,00. Na aftrek van alle legaten, kosten etc., bleef er voor de Kerk een saldo over van f. 1569,27. De waarde van de persoonlijke bezittingen ("roerende lichamelijke goederen") was f. 27,00. Als we van dit geringe bedrag aftrekken: de oude kast (f. 7,00) en de brandkast (f. 15,00), dan blijft er nog f. 5,00 over. Daarvan voor o.a. kleding + bed f. 4,50. Resteert nog 50 cent voor: een oud horloge; één bril en een scheermes + klompen en schoenen.....

A. ten Kate.

WAT JAMMER HEAN!

Marie was de meid "vuur dag en nacht" zo ze rechtovert zeait, van mien vaar en moeder, of better van mien moo. De vaar bemeuin zik nich met t vrouwleuwerk in t hoes. Doar har he t vö! te drok vuur.

Good vieftig joar leedn was Marie a bie oons en t was net of ze der ok een van oons was. Ze was der aaltied en ze was oaver! Zoo rond de twintig joar was ze en ze was as ne oaldere zuster van oons jongs en wichter, dee nog op de leagere school warn en nog op de kakschool zatn. Dat zee der bie heurn gung zölfs zo wied dat ze op de grote meakeskamer, woar drie van miene zusters sleupn in twee naa grote ledikaantn, as ne veerde zuster bie j n kleanstn in t grote berre lag.

Non was dee sloapkamer boavn, an de aandre kaante van woar as wiej as jongs sleupn. Dat Marie doar kort bie de haand was, wa'w nich aait zo bliej met. A'w mer evn an t donderjaagn warn umda'w op nen

waarmn zommeroavend nich konn sloapn, dan was Marie der rap an too um oons jongs too te sprekn en t gebuurn mer n heel eankeld moal dat de vaar zö!f de trap op mos konn stoevn. En dan köm wiej der met toosprekn nich meer of! Ik kan t hoaste nog veuln! Marie was strabaant en zo keek ze ok oet met dee kleane kralöagskes van eer. Zee har ok meer ongemak van oons dan van de meakes. Benaamp as de waske wier boetn hung an de liene en wiej t voetbaln nich konn loatn.

Met Sunterkloas spöln Marie aait vuur Zwarte Piet en wus persies hoo oonze ondeugn warn. t Hef joarn doert vuur wiej in de gaatn harn dat zee t was. Mooder zear oons aait dat Marie met Sunterkloas naar eer eagn volk hen gung!

n Paar joar leedn, a lang noadat Marie met oons t oaldershoes oetgung - wiej um te learn, zee um vuur aandern te goan zörgn - veundn wiej Marie wier terugge in t bejoardnhoes. En um oew de woarheid te zegn, zee was nog niks veraanderd. Vuur zovöl dat nog gung was zee aait gangs met aandern te helpn. En an alns wat der gebuurn dee ze met. Iej mosn eer aait zeukn a'j eer woln sprekn. In eer eagn kamer was ze nooit of te nimmer.

Dow der op nen middag warn en eer wier eargns anders vunn harn en met eer op eer eagn ofdeling kwam zear de zuster: "Zoo, hebt ze diej vunn? Wat bis toch ne schungelproeme!" En zo was ze, aait in beweging, alns zeen en oaveral drok met en hölpveerdig. n Zetjn later kwam doar onverwochtends n eande an. Wiej tröfn Marie, dee aait zo bliej was da'w kwam en oaver vroger kuiern, met t heufd op toafel en ze zear mer alvedan: " Ik kan nich meer, ik kan nich meer. Wat jammer

hean, wat jammer hean!" Zee was merakel in de war en um de paar minuutn gung t wier: "Ik kan nich meer. Wat jammer, hean!"

De grote narigheid hef gelukkig nich zo lange duurt vuur eer. Noa n wek of dree kwam zee in berre en ok do zear ze aait mer wier: "Ik kan nich meer. Wat jammer, hean!" Op nen Goonsdag-middag leup wiej bieje eer binn. Zee zat half rechtop in berre en do ze oons zag zea zee: "Ik kan nich meer. Ik kan nich meer. Ik goa dood. Wat jammer hean, wat jammer, hean!" En do ze dat nog n moal of wat har zegd, zear ze, zoonder een tröan-tjen te loatn, heel röstig: "Goat non mer hen, ik wil non goan sloapn". Wiej deudn eer de haand en gungn vot. Tien uur later was Marie in al ere röst, geloaten en tevreaan hen e goan. "Wat jammer, hean! Wat jammer!"

Willem-Jan-Herman.

Nog leverbare uitgaven van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis:

Titel	Prijs
De Hof te Borne rond 1650	f. 5,00
Het Vikkaryboek van Weleveld 1765 - 1820	f. 5,00
Rond Horst en Hof te Borghende	f. 10,00
De Doopsgezinde families uit Borne in 1830	f. 5,00
Borne Historie en volksverhalen	f. 10,00
Grepen uit de historie van Borne, deel 2	f. 15,00
Landweren Borgen en Postwegen	f. 20,00
Plattegrond Borne, dorp, sectie D,	f. 2,50

De uitgaven zijn verkrijgbaar bij de penningmeester van de Heemkunde vereniging, de heer A.J. Linthorst, Zuid Esch 46, Borne, telefoon 074 - 667007.

WINTERPROGRAMMA

Voor de bijeenkomsten van het resterende deel van het winterprogramma, heeft het Bestuur weer een paar leuke onderwerpen gevonden. Op **Donderdag 25 maart** is er een klankbeeld met voordrachten over "**Het leven en werk van Johanna van Buren**", de dichteres in oonze mooder-sproake, door mevr. T. Heupink - van Buren. **Dinsdag 20 april** geeft de heer J.J. Grootenboer een lezing met als onderwerp "**De Doopsgezinden in Borne**". Alle bijeenkomsten worden gehouden in **De Bijenkorf**.

Onze jaarlijkse excursie is voor 1993 gepland op **Zaterdag 5 juni** naar **Zutphen**.

n Oons geluk is meer weerd as n poond verstaand.